

Kvinnlig

könsstämpling

tryckeri: Ale Tryckteam, Bohus, december 2002

grafisk form: Typoform AB

artikelnummer: 2002-114-77

ISBN: 91-7201-719-8

Den här skriften handlar om kvinnlig könsstympning eller kvinnlig omskärelse som det ibland också kallas.

- Kvinnlig könsstympning i alla former är förbjuden i svensk lag.
- Kvinnlig könsstympning är inte påbjudet i några religiösa skrifter.
- Kvinnlig könsstympning är skadligt för kvinnors och barns hälsa.

På följande sidor beskrivs detta mer utförligt. Skriften "Om kvinnlig könsstympning" finns översatt till engelska, somaliska, tigrinja och amhariska.

Broschyren har tagits fram i nära samarbete med RFSU och baseras på en skrift som RFSU tidigare publicerat.

Inledning

Artikel 1. Alla människor är födda fria. De är lika mycket värda och har lika rättigheter. De har förstånd och samvete och bör behandla varandra som om de tillhörde samma familj.

Artikel 2. Alla människor skall ha de friheter och rättigheter som står i den här förklaringen. Man skall inte göra någon skillnad på dem som tillhör andra folkslag eller som har en annan hudfärg. Man skall inte ha olika rättigheter för flickor och pojkar, eller för kvinnor och män.[...].

Artikel 3. Alla människor har rätt att leva. De skall vara fria så att de själva kan bestämma över sitt liv. De skall kunna leva i trygghet och säkerhet.

Artikel 5. Ingen får utsättas för tortyr eller annan grym eller förnedrande behandling.

(Utdrag ur FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, omskrivet)

Kampen mot kvinnlig könsstympning är en väsentlig del av arbetet för de mänskliga rättigheterna och för att dessa skall omfatta alla, även kvinnor och barn. Det är också en kamp för att de mänskliga rättigheterna skall omfatta de delar av livet som rör rätten att bestämma över sin kropp, sin sexualitet och därmed rätten att inte utsättas för våld.

International Planned Parenthood Federation (IPPF) har gjort en genomgång av hur de mänskliga rättigheterna och andra rättigheter uttryckta i olika deklarationer förhåller sig till sexualitet och reproduktion. Med dessa som utgångspunkt har man formulerat en deklaration för sexuella och reproduktiva rättigheter i vilken kvinnlig könsstympning uttryckligen tas upp under två punkter (2, 9).

Arbetet mot kvinnlig könsstympling har också stöd av FN:s barnkonvention (artikel 19) där det klart och tydligt uttrycks att barnet "skall skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp." I artikel 24.3 sägs även att "konventionsstaterna skall vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa".

Från att ha varit en tämligen okänd fråga i västvärlden i början av 80-talet bedrivs nu ett politiskt arbete vid exempelvis FN:s konferenser om kvinnors och barns hälsa där man tydligt uttalat att kvinnlig könsstympling är ett oacceptabelt ingrepp som bryter mot de mänskliga rättigheterna och att det är respektive lands regering som har ansvar för att arbeta mot sedvänjan. Men arbetet bedrivs också praktiskt av många enskilda personer och organisationer i världen, inte minst i kvinnoorganisationer och nätverk i länder där sedvänjan förekommer. Utan dessa kvinnors arbete hade förmodligen inte FN kunnat komma fram till de ställningstaganden man gjort i frågan.

Idag uppskattar man att det finns mellan 100 and 140 miljoner flickor eller kvinnor i världen som blivit könsstympade. Varje år riskerar ytterligare två miljoner flickor att stympas enligt WHO. Det finns all anledning att fortsätta arbetet mot kvinnlig könsstympling och för kvinnors och barns mänskliga, sexuella och reproduktiva rättigheter.

Denna skrift är framtagen för att ge fakta kring kvinnlig könsstympling. Vad det innebär, och var det förekommer. Skriften beskriver också vad vi vet om ursprung och tar upp lagar samt arbetet mot kvinnlig könsstympling idag. Den är tänkt för dig som vill veta mer eller som arbetar mot kvinnlig könsstympling.

Vad innebär könsstympling?

Kvinnlig könsstympling är det samma som kvinnlig omskärelse. Det innebär att man med ett vasst föremål skär bort hela eller delar av de yttre könsorganen på flickor. Det förekommer fyra olika typer av könsstympling enligt WHO:s definition:

- Typ 1.** Förhuden på klitoris tas bort och ibland även hela eller delar av klitoris.
- Typ 2.** Klitoris skärs bort samt delar av eller hela de inre blygdläpparna.
- Typ 3.** Alla yttre delar av könsorganen, dvs. klitoris samt inre och yttre blygdläppar, skärs bort. Därefter sys de yttre blygdläpparna ihop så att slidöppningen täcks. En liten öppning lämnas längst ner mot anus så att urin och menstruationsblod kan rinna ut. Denna typ kallas även infibulation eller faraonisk omskärelse.
- Typ 4.** Prickning eller skärande på klitoris eller/och blygdläpparna. Ingrepp kan även göras genom att bränna klitoris och omgivande vävnad. Det förekommer även att vävnad skrapas bort eller att man skär runt slidmyningen eller för in frätande ämnen eller örter i vagina i syfte att förorsaka blödning eller för att göra öppningen trängre.

Det förekommer också blandformer av de fyra typerna. Den vanligaste formen av könsstympling, cirka 80 procent av fallen (WHO Fact Sheet No. 241 June 2000), är att skära bort klitoris samt de inre blygdläpparna. Typ 3, infibulation, står för cirka 15 procent av fallen. När man talar om olika typer av könsstympling nämns ofta "sunna"

som en mildare form av stympning. Men "sunna" kan innefatta alla varianter förutom typ 3, och förorsakar således både omedelbart och långvarigt lidande. I arbetet mot kvinnlig könsstympning är det därför viktigt att bekämpa "sunna" lika kraftfullt som infibulation.

Hälsorisker

Konsekvenserna av kvinnlig könsstympning beror både på vilken typ som har utförts och på graden av stympning. De omedelbara följderna av stympningen är svår smärta, blödning och chock, en del flickor kan till och med få psykiska sammanbrott. Urinröret kan skadas och många får problem med att kissa.

Även om inte alla upplever besvär är de långsiktiga konsekvenserna för flickornas hälsa ofta smärta och värk i underlivet, framför allt under läkningen men även senare i livet. Klåda, ärrbildningar, cystor, infektioner, infertilitet och problem vid urinering är vanligt. Smärtor på vulva beroende på avskurna nervbanor samt besvärliga menstruationer är några andra problem som kan uppstå efter könsstympningen.

Det finns de som hävdar att det är bättre om stympningen görs när flickorna är små, för då kommer de inte att minnas upplevelsen när de blir äldre. Ny forskning menar dock att kroppen och nervsystemet minns och att det kan påverka smärtupplevelser i vuxen ålder.

Sexualitet

Könsstympling behöver inte ta bort kvinnans fysiska lust, men försvårar eller förhindrar att hon blir sexuellt tillfredsställd. Möjligheten att få orgasm vet vi lite om, men den lär bland annat påverkas av typen av stympling och hur den utförs. Att omskärelsen inte har någon positiv effekt på kvinnornas sexuella liv framstår dock klart.

För männens del kan det vara smärtsamt att ha samlag med en omskuren kvinna. I vissa kulturer ingår det i mannens uppgift att öppna kvinnan efter äktenskapets ingående. Även om det förekommer att man i förväg öppnar en infibulerad kvinna kan det vara smärtsamt för mannen att tränga in. Det kan också vara svårt att behöva orsaka kvinnan lidande.

Äktenskap

Vikten av könsstympling framgår i vissa länder av äktenskapskontraktets krav på det så kallade jungfruprovet. Det innebär att den blivande brudgummens släkt har rätt att inspektera stymplingsärrret, först därefter betalas brudpriset. Enligt vissa socialantropologer får kvinnor högre rang ju trängre öppningen är och det kan få konsekvenser för "giftermålsförhandlingarna".

Icke könsstympade kvinnor blir ofta utsatta för förtal och stöts ut ur den sociala gemenskapen. I kampen mot könsstympling är det därför viktigt att också nå männen – först när de accepterar att gifta sig med en kvinna som inte är könsstympad kan det bli en förändring.

I vilka länder förekommer sedvänjan?

Traditionen att könsstympta flickor förekommer framför allt i stora delar av Afrika, men också i en del länder på arabiska halvön, Yemen, Oman, Förenade Arabemiraten och Bahrain. Det förekommer också i Indonesien, Malaysia och bland vissa muslimska grupper i Pakistan, Indien och på Filippinerna. Det är omöjligt att säga exakt var könsstympling förekommer, det kan variera mellan olika områden inom ett land och mellan olika folkgrupper.

Invandrare från länder där könsstympling förekommer tar sedvänjan med sig och därför sker det också i västvärlden. I Sverige finns cirka 16 000 kvinnor från länder där könsstympling förekommer. Idag vet vi inte om flickor stympas inom Sveriges gränser men det är mest sannolikt att flickorna tas antingen till hemlandet eller till ett annat land och stympas där olagligt.

Ursprung

Den mångtusenåriga seden har troligen sitt ursprung i de patriarkala samhällssystem där kvinnan var underställd mannen. Eftersom hustrun var det viktigaste förvärvet en man gjorde i sitt liv blev hon en investering som måste kontrolleras. Kuvandet av hustrun befäste mannens maktställning, som bland annat innebar hans rätt till hennes kön och avkomma.

En del kvinnor tycker inte att de är rena om de inte är omskurna, andra har synen att omskurna kvinnor är prostituerade. Många anser att klitoris är en manlig rest och att den därför måste tas bort, först efter stymplingen blir flickan kvinna och kan tas upp i de äldres gemenskap.

I många samhällen där könsstympling förekommer finns tron att den kvinnliga orgasmen dödar spermier och att fruktsamheten därför skulle öka efter ingreppet. I själva verket är det tvärtom, könsstympling kan orsaka skador som minskar möjligheten att bli gravid.

Historiska uppteckningar, slutligen, visar på föreställningar om att kvinnor skulle kunna bli nymfomaner, homosexuella eller sexuellt överaktiva med "skadlig" masturbation som följd om de inte stympades klitoris. Ända fram till 1900-talet stympades kvinnor i Europa av sådana skäl.

Tradition

Många äldre kvinnor och självlärda barnmorskor bidrar till att kvinnlig könsstympling fortfarande utförs på flickor och unga kvinnor. De är starkt traditionsbundna och ser som sin uppgift att se till att gamla sedvänjor följs. Det sociala trycket på modern är stort och hon kan därför välja att könsstympa sina döttrar trots att hon inte vill det. Mödrarna ser det också som ett sätt att säkra sina döttrars framtid eftersom oomsburna flickor inte är eftertraktade på äktenskapsmarknaden.

Det är viktigt att förstå den starka mytbildning som omger kvinnlig könsstympling. Som beskrivits ovan tror en del att klitoris är en manlig rest som måste tas bort för att flickan skall bli kvinna. Det finns också föreställningar om att klitoris kan fortsätta växa och bli stor som en manslem. Klitoris anses också bland vissa befolkningsgrupper kunna skada och rent av döda barnet vid förlossningen.

Döttrars identifikation med sina mödrar är en djupgående process. För att kunna få en kvinnlig identitet är det nödvändigt för den lilla flickan att bli lik sin mamma. Undersökningar har visat att den kvinn-

liga könsidentiteten verkar vara så fast sammanbunden med förändringarna av de yttre könsdelarna, orsakade av stympningen, att det är svårt för kvinnan att föreställa sig att detta inte skulle vara en nödvändig del av kvinnligheten.

Religion

Religionens roll när det gäller könsstympning diskuteras ofta. Sedvänjan som fanns före kristendomen och före islam är dock inte knuten till någon religion. Könsstympning är inte omnämnt eller påbjudet i någon religiös skrift, det står inget om kvinnlig omskärelse vare sig i Bibeln eller Koranen. Könsstympning förekommer ändå bland både kristna, muslimer och animister.

Inom islam är det bland vissa grupper en utbredd uppfattning att kvinnlig könsstympning skulle vara föreskrivet. Profeten Muhammed förbjöd inte omskärelse när han kom i kontakt med denna sedvänja utan tillät den om ingreppet inte var för stort. Därav diskussioner om det är en tradition som skall följas eller inte. Däremot tros inte profeten Muhammed ha stympat sina egna döttrar och han förespråkade aldrig omskärelse.

Inom kristendomen är det helt klart att kvinnlig könsstympning inte är påbjudet och inga kristna flickor kan könsstympas på religiösa grunder. Olika kristna kyrkor arbetar aktivt mot traditionen, men trots det könsstympas kristna flickor om de är bosatta i områden där detta är tradition.

Det finns heller inget i den judiska lagen, Tora, eller i några andra judiska skrifter som föreskriver att omskärelse skall göras på kvinnor.

Lagar

Kvinnlig könsstympling är enligt lag förbjuden i Sverige (1982:316). Lagen lyder:

- 1 §** Ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen i syfte att stympa dessa eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem (könsstympling) får inte utföras oavsett om samtycke har lämnats till ingreppet eller inte (Lag 1998:407).
- 2 §** Den som bryter mot 1 § döms till fängelse i högst fyra år. Om brottet medfört livsfara, allvarlig sjukdom eller i annat fall inneburit ett synnerligen hänsynslöst beteende skall det bedömas som grovt. För grovt brott döms till fängelse, lägst två år och högst tio år. För försök, förberedelse och stämpling samt underlåtenhet att avslöja brott döms till ansvar enligt 23 kapitlet brottsbalken (Lag 1998:407).
- 3 §** Den som har begått brott enligt denna lag döms vid svensk domstol även om 2 kapitlet 2 eller 3 § brottsbalken inte är tillämplig.

Enligt lagen är alla typer av kvinnlig könsstympling förbjudna, från den mest omfattande där stora delar av könsorganen skärs bort och slidöppningen sys ihop (infibulation), till prickning av klitoris med ett vasst föremål. Även om flickan/kvinnan själv lämnar sitt samtycke är detta förbjudet.

Den som bor i Sverige och som medverkar till att könsstympling utförs utomlands kan dömas i Sverige även om ingreppet är lagligt i det land där ingreppet utförts. Detta är innebörden av lagens paragraf 3 som infördes den 1 juli 1999. I Sverige är det också förbjudet att reinfibulera, det vill säga att åter sy ihop vaginan efter till exempel en förlossning. Däremot skall vaginan återställas så att den blir så normal som möjligt. Enligt socialtjänstlagen 14 kapitlet 1 § har all

personal vars verksamhet rör barn och ungdom skyldighet att anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till underårigs skydd. Att ett barn riskerar att bli eller har blivit könsstympat är ett sådant exempel. I akuta situationer har även socialnämnden rätt att omhänderta barn.

Sverige arbetar på olika sätt, både nationellt och internationellt för att värna om barns hälsa, välfärd och rättigheter. En del av detta arbete är att bekämpa könsstympling av flickor och kvinnor. Liksom många andra länder har Sverige anslutit sig till den internationella lagen: FN:s konvention om barnets rättigheter. I artikel 24 § 3 stadgas att konventionsstaterna skall vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa. En sådan skadlig sedvänja är kvinnlig könsstympling.

Könsstymgade kvinnor i Sverige

I Sverige bor drygt 16 000 kvinnor (år 2000) från länder där könsstympling praktiseras. Av dessa är runt 14 500 från Somalia, Etiopien och Eritrea. Det finns cirka 2 000 barn under sju år i Sverige som kommer från länder där könsstympling praktiseras.

Genom de flyktingar som kommit från afrikanska länder till Sverige under senare år blir frågan om kvinnlig könsstympling allt mer aktuell inom den svenska kvinno- och förlossningssjukvården.

Vilken hjälp finns för kvinnor som är könsstympade?

Idag finns stora möjligheter att rehabilitera för kvinnor som är könsstympade. De kan söka hjälp på ungdoms- och gynekologiska mottagningar i öppenvården samt på sjukhusens kvinnokliniker.

Vanligt är att man söker hjälp på grund av menstruationsproblem, svullnader, infektioner, samlagsproblem eller i samband med sitt första samlag eller vid graviditet. I samtal med läkaren diskuteras problem och åtgärder. Vilken åtgärd man väljer är bland annat beroende på typ av stympning och hur den är utförd. Resultaten är goda och tidigare besvär brukar försvinna.

När det gäller infibulerade kvinnor (typ 3) görs de flesta öppningar på sjukhus under narkos, men det förekommer även ingrepp under lokalbedövning. En del läkare använder laser med gott läkningsresultat. Är klitoris delvis bortskuren lämnar man vanligen slemhinnan kvar över området eftersom det annars kan bli hyperkänsligt och ge problem med att exempelvis sitta och bära byxor. I samband med öppningen åtgärdas om möjligt även andra eventuella problem som uppstått till följd av stympningen. Några kvinnor får besvär eller ont efter öppningen, det kan till exempel handla om upprepade svampinfektioner eller skavsår som beror på att inga skyddande blygdläppar finns. Det är då viktigt att kvinnan erbjuds flera återbesök under läkningstiden.

Arbete mot kvinnlig könsstympning

Arbetet mot kvinnlig könsstympning sker idag på många olika plan och i många länder. Inte minst i de länder där sedvänjan praktiseras växer opinionen allt starkare. IAC, Inter African Committee on Traditional Practices Affecting the Health of Woman and Children, bildades av afrikanska kvinnor 1984 och är rådgivande organ till FN i dessa frågor. Nationella kommittéer i afrikanska länder arbetar politiskt mot könsstympning och till exempel genom projekt på landsbygden.

Organisationen har lyckats lyfta frågan från att ha existerat i tysthet till att stå på dagordningen i flera viktiga sammanhang.

Att utbilda kvinnor i frågor kring sexualitet i länder där könsstympning förekommer har visat sig vara svårt på grund av deras tabubelagda karaktär. Men att istället prata om hälsa och anatomi är ett gångbart sätt att komma ifrån det som annars anses tabubelagt. I ett projekt i Mali reser kvinnor, som inte blivit könsstympade, runt på landsbygden och talar med kvinnor som har könsstympats. I modellen erbjuds de som omskurits att visa sina könsorgan och tala om vilka problem de har. Projektarbetarna visar i sin tur sina "hela" könsorgan och beskriver det ursprungliga könsorganets olika funktioner vid t.ex. menstruation och förlossning. På så vis kan sambanden mellan könsstympningen och dess konsekvenser läras ut och förhoppningsvis kan den nyvunna kunskapen förhindra att sedvänjan sprids till nästa generation.

En annan strategi, som varit framgångsrik i bland annat Gambia och Sierra Leone, är att samla dem som utför sedvänjan och undersöka vilka skäl de har att utöva sitt "yrke". Dessa, för det mesta kvinnor, har denna syssla som huvudsaklig inkomstkälla men är oftast utbildade. De är också mycket mäktiga personer i samhällsstrukturen.

Utförarna erbjuds omskolning – som inte inskränker på deras inflytande – i t.ex. anatomi för att kunna arbeta som barnmorskor istället. De erbjuds också fördelaktiga lån och utbildningar i hur man bedriver mindre företag. Denna strategi har varit så framgångsrik att nya utövare istället uppsöker de lokala organisationerna för att få tillgång till samma utbildning. I Sierra Leone har tidigare 90 procent av kvinnorna blivit könsstympade, men sedan insatser av ovan nämnda karaktär, och andra, satts in har siffran sjunkit till 60 procent.

Ytterligare metoder som varit framgångsrika är att införa modeller för nya passageriter. På många platser är könsstympningen det tillfälle då flickan ges inträde i den vuxna kvinnans värld. Istället för den grymma ritualen har alternativa riter arbetats fram och håller långsamt på att ersätta könsstympningen i byar bland annat i Kenya och Tanzania. Dessa riter utgår från de motiv som vanligen ligger till grund för stympningen: hygien, oskuldsbegreppet, familjens ära, kontrollen av den kvinnliga sexualiteten. Utifrån dessa motiv utarbetas den alternativa ceremonin, ofta i kombination med utbildning i hygien och hälsa.

I Senegal finns den amerikanska frivilligorganisationen Tostan som, i samarbete med Unicef, lokalt arbetar med mänskliga rättigheter och mot kvinnlig könsstympning. Tostans informatörer reser runt i byarna med ett utbildningsprogram (Village Empowerment Program) i mänskliga rättigheter som syftar till att utveckla invånarnas förmåga att identifiera och lösa sina specifika problem. Det kan vara allt från frågor om hälsa till utbildning i ledarskap och hur man driver ett företag. Som en självklar följd har utbildningsprogrammet fått byinvånarna i många byar att avskaffa kvinnlig könsstympning.

Vid FN:s världskonferenser om barns och kvinnors hälsa, senast i Kairo (1994) och Peking (1995) behandlades frågan om kvinnlig

könsstymning. I korthet uttalades att det är regeringarna i respektive land som har ansvar för att frågan lyfts fram och att sedvänjan upphör. Kvinnlig könsstymning bör alltid knytas till frågan om mänskliga rättigheter. Även EU har rekommenderat sina medlemsstater att arbeta mot sedvänjan. Andra sammanslutningar som arbetar mot kvinnlig könsstymning är bland andra FORWARD, Foundation for Women's Health, Research and Development i London och dess motsvarighet, GAMS, i Frankrike samt Rainbo som är en internationell organisation med kontor och projekt i flera länder.

Arbete mot kvinnlig

könsstymning i Sverige

Några invandrarföreningar, exempelvis Somaliska föreningen i Stockholm, bedriver verksamhet mot kvinnlig könsstymning inom sin ordinarie verksamhet eller som en del av sitt hälsoarbete.

Goteborgsprojektets huvudsyfte har varit att förbättra kvinnors och barns hälsa i allmänhet och att förebygga kvinnlig könsstymning i synnerhet. Ett samarbete med de berörda grupperna har varit en förutsättning för att genomföra projektet. En förändring av inställningen till kvinnlig könsstymning inom de invandrargrupper som praktiserar sedvänjan kan endast ske i en dialog, präglad av respekt för kultur, värderingar, religion, och livsstil.

Projektet vände sig också till de människor som i sin yrkesutövning möter kvinnor som könsstympats och familjer där barn riskerar att bli könsstympade. Rapporten Den smärtsamma traditionen kan beställas från Socialstyrelsen.

RISK, Riksföreningen Stoppa Kvinnlig könsstympning, startade 1994 med syfte att bekämpa könsstympningen i Sverige. Föreningen är svensk representant inom IAC och deltar i ett europeiskt nätverk inom EU mot sedvänjan. RISK har bedrivit utbildningsprojekt för afrikanska invandrare som velat arbeta mot könsstympning i sin egen nationella grupp. Lokala projekt har anställt kvinnor som informatorer och erbjuder deras tjänster som en kunskapsresurs bl.a. i invandrartäta stadsdelar i Stockholm, Uppsala och Malmö. Föreningens aktiviteter är inriktade på att stödja afrikaner och andra som omfattas av traditionen att själva arbeta med att förändra attityder och synsätt så att sedvänjan kan upphöra både i hemländerna och i andra delar av världen.

RFSU:s ståndpunkt är att kvinnlig könsstympning är ett uttryck för kontroll och förtryck av kvinnors sexualitet. Vidare anser RFSU att kvinnlig könsstympning skall betraktas som grov misshandel av kvinnor, och att den därmed strider mot grundläggande mänskliga rättigheter.

Arbetet mot kvinnlig könsstympning bedrivs främst på det internationella planet. Tillsammans med lokala organisationer vill RFSU verka för att sedvänjan avskaffas i de länder där den existerar. I Sverige arbetar RFSU framför allt med information; genom skriftligt material och samarbete med invandrar- och andra organisationer kan frågan synliggöras. Samarbete med olika invandrarorganisationer och nätverk resulterar också i konkret verksamhet.

Rädda Barnen agerar aktivt för att minska skadliga sedvänjor. Grunden för Rädda Barnens arbete är FN:s konvention om barnets rättigheter. De menar att kvinnlig könsstympning strider mot de mänskliga rättigheterna och mot FN:s barnkonvention, och att kvinnlig omskärelse medför allvarliga medicinska och psykosociala

konsekvenser. Rädda Barnen arbetar i olika kulturella sammanhang och möter människor med respekt och förståelse. I det praktiska arbetet är det viktigt att ta reda på vilken funktion sedvänjan fyller och påverka utifrån denna kunskap.

Rädda Barnen är aktivt verksamma mot könsstympling i Etiopien, Eritrea, Guinea Bissau och regionalt i Västafrika. Arbetet bedrivs främst genom informations- och opinionsarbete, lokalt och regionalt. Traditionella opinionsbildare, lagstiftare, beslutsfattare, jurister och religiösa ledare är prioriterade målgrupper. Viktiga är även lokala informatörer och organisationer som arbetar decentraliserat med män, kvinnor, flickor och pojkar och med dem som utför könsstympling. Rädda Barnens arbete tar i största möjliga mån hänsyn till lokala strukturer.

Sida har under flera decennier aktivt bidragit till att stödja arbetet mot kvinnlig könsstympling framför allt i Afrika. Arbetet har bedrivits främst genom stöd till NGO:s (Non-Governmental Organisations) som IAC i deras förebyggande och opinionsbildande arbete, genom bilateralt stöd till Sidas samarbetsländer och genom multilateralt stöd framför allt via FN organisationer som WHO, UNFPA och Unicef. För närvarande stöder Sidas hälsoenhet den nätverksbaserade organisationen Rainbosom i sin verksamhet även har ett "small grant project", det vill säga Rainbo kan finansiera mindre projekt i olika afrikanska länder. Rainbo organiserar det afrikanska nätverket Amanitare, som är verksamt i arbetet mot kvinnlig könsstympling i ett flertal av Afrikas länder.

Socialstyrelsen fick 1998 ett treårigt regeringsuppdrag om kvinnlig könsstympling – "Uppdrag att vidareutveckla och sprida metoder samt initiera projekt i syfte att förebygga könsstympling m.m." (S98/5141/ST). Uppdraget fokuserade dels på berörda professioner, dels på berörda invandrargrupper. Socialstyrelsen har inom ramen

för uppdraget arbetat med olika verksamheter och metoder som riktar sig till respektive målgrupp. Arbetet har bedrivits såväl förebyggande som rehabiliterande, och inriktats på kompetensutveckling, opinionsbildning och uppföljning. Stöd har tidigare gått till ett treårigt projekt i Göteborg som avslutades 1996 men och där ansvariga fortsatt att fungera som konsulter för hela Sverige. Lokala projekt i Stockholm och Malmö har fått ekonomiskt stöd och ett antal forskningsrapporter har tagits fram under åren 1998–2001. Läs mer på www.sos.se.

Källor och litteratur

- Agholme Johansson, Birgitta (1994), *Tusen om dagen... En fältstudie om kvinnlig könsstympning i Egypten*. Uppsala universitet, Teologiska institutionen.
- Andersson-Brolin, Lillemor (1997), *Vi har ju alltid omskurit våra flickor! Om kvinnlig könsstympning*. Rädda Barnen. Beställning: Rädda Barnen.
- Carlbom, Aje m.fl. (2000), *Som Gud skapade oss – Förhållningssätt till kvinnlig omskärelse bland somalier i Malmö*. Malmö stads program Sexuell hälsa. ISBN 91-631-0051-7. Beställning: Malmö stads program Sexuell hälsa, Box 171 95, 200 10 Malmö. Finns även i svensk och somalisk utgåva på www.sos.se.
- Dorkenoo, Efua (1994). *Cutting the Rose. Female Genital Mutilation: The practice and its prevention*. Minority Rights Publications. ISBN 1-873194-95-1. Beställning: Minority Rights Publications, 379 Brixton Road, London SW9 7DE, United Kingdom.
- Hosken, Fran P (1995), *Stop Female Genital Mutilation – Women speak. Facts and actions*. Women's International Network News. ISBN 0-942096-10-x. Beställning: WIN NEWS, 187 Grant Street, Lexington MA 02173, USA.

- Ismail, Nima & Sörman Nath Ylva (2000), *Ingen frågade mig En rapport om kvinnlig könsstympning i Sverige*. Stiftelsen Kvinnoforum.
Beställning: www.kvinnoforum.se eller Kvinnoforum, tel. 08-562 288 00.
- Kulick, Don red. (1987), *Från kön till genus*. Innehåller artikeln Ett sätt att skapa kvinnor och män av Aud Talle. Carlsson Förlag. ISBN 91-7798-124-3.
- Omsäter, Margareta (1996), *Den smärtsamma traditionen – om Göteborgsprojektet mot kvinnlig könsstympning*. Göteborgs invandrarförvaltning. ISBN 91-630-4821-3. Beställning : Socialstyrelsen.
- Rahman, Anika & Toubia, Nahid (2000), *Female Genital Mutilation: A guide to laws and policies worldwide*. Zed, London. ISBN 1-85649-773-9.
- Socialstyrelsens meddelandeblad nr 5/00*, Ändringar i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor.
Beställning: e-post sos.order@special.lagerhuset.se.
- Kvinnlig könsstympning – ett utbildningsmaterial för skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård*. Socialstyrelsen 2002. ISBN 91-7201-660-4.
- Sennemark, Said Musse & Abdulkadir (2002), *"Kvinnlig könsstympning. Om kvinnlig könsstympning som kulturarb. Tre somaliska workshops i Göteborg"*.
Finns att hämta på www.tidsspeglar.goteborg.se, sök på "könsstympning".

Övriga källor

WHO har aktuell statistik och information om kvinnlig könsstympning på sin hemsida. Sök på: www.who.int/frh-whd/FGM/index.htm

Romaner:

- Devine, Laurie (1984), *Nilen*. Bokförlaget Forum. ISBN 91-37-10429-2.
- Dirie, Waris (2001), *En blomma i Afrikas öken*. Bra Böcker pocket. ISBN 91-7133-812-8.
- Kassindja, Fauziya & Miller Bashir, Layli (2000), *Vem hör mina tårar?*
Bra Böcker. ISBN 91-7133-499-8.
- Walker, Alice (1992), *Omskärelsen*. Trevi förlag AB. ISBN 91-7161-042-1.

Beställning

Socialstyrelsens kundtjänst, 120 88 Stockholm.
Webbutik: www.strd.se/webshop/socialstyrelsen
Fax: 08-779 96 67

Artikelnummer: 2002-114-77